

РОЗГЛЯД АДМІНІСТРАТИВНИМ СУДОМ СПРАВ З ПИТАНЬ СОЦІАЛЬНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРАЦІВНИКІВ ОВС

В статті на основі аналізу рішень судів України висвітлено окремі проблемні питання розгляду адміністративних спорів за позовами працівників органів внутрішніх справ щодо їх соціального забезпечення. Окрему увагу приділено причинам виникнення таких спорів, які пов'язані з суперечністю положень законодавства, недостатністю належного бюджетного фінансування, відсутністю єдиного підходу до їх вирішення судами. В якості шляхів вирішення окреслених проблем запропоновано внесення відповідних змін до чинного законодавства.

Ключові слова: соціальний захист, пільги, матеріальна допомога, органи внутрішніх справ, адміністративний суд, адміністративне судочинство.

Україна як держава взяла на себе зобов'язання щодо соціального захисту громадянина, забезпечення права кожного на достатній життєвий рівень для себе і своєї сім'ї. Як було зазначено Конституційним Судом України в рішенні від 06 липня 1999 р. за № 1-16/99, служба в міліції передбачає низку специфічних вимог, які дістали своє відображення в законодавстві. Норми, що регулюють суспільні відносини у цих сферах, враховують екстремальні умови праці, пов'язані з постійним ризиком для життя і здоров'я, жорсткі вимоги до дисципліни, професійної придатності, фахових, фізичних, вольових та інших якостей. Все це має компенсуватися наявністю підвищених гарантій соціальної захищеності, тобто комплексу організаційно-правових і економічних заходів, спрямованих на забезпечення добробуту саме цієї категорії громадян як під час проходження служби, так і після її закінчення. Частина 5 ст. 17 Конституції України покладає на державу обов'язки щодо соціального захисту не тільки таких громадян, а і членів їхніх сімей [1].

Водночас, практика адміністративних судів свідчить про те, що не завжди зазначені зобов'язання з боку держави дотримуються, що породжує виникнення правових спорів на цьому підґрунті.

Відповідно до ч. 1 ст. 2 Кодексу адміністративного судочинства (далі — КАС) України завданням адміністративного судочинства є захист прав, свобод та інтересів фізичних осіб, прав та інтересів юридичних осіб у сфері публічно-правових відносин від порушень з боку органів

державної влади, органів місцевого самоврядування, їхніх посадових і службових осіб, інших суб'єктів при здійсненні ними владних управлінських функцій на основі законодавства, у тому числі на виконання делегованих повноважень шляхом справедливого, неупередженого і своєчасного розгляду адміністративних справ [2].

Працівники органів внутрішніх справ (далі — ОВС) України є особами, для захисту прав, свобод та інтересів яких передбачено особливий порядок вирішення спорів, що пов'язано, перш за все, із функціями, якими наділяє вказаних осіб держава, — із реалізацією завдань у сфері захисту прав і свобод людини і громадянина, власності, інтересів суспільства і держави від злочинних посягань, боротьби зі злочинністю, розкриття та розслідування злочинів, охорони громадського порядку, забезпечення громадської безпеки тощо.

Як показує судова практика, працівники ОВС звертаються до адміністративного суду з позовами, предметом яких є визнання протиправними і скасування наказів про звільнення працівника зі служби в ОВС, про застосування дисциплінарного стягнення, визнання протиправною бездіяльності щодо невиплати належних працівникові ОВС сум грошового забезпечення, премій, відпускних тощо, зобов'язання вчинити дії щодо надання довідки про право користування пільгами та ін. Тобто значну частину адміністративних справ складають саме спори, пов'язані з соціальним забезпеченням працівників ОВС.

Окремі питання соціального захисту працівників МВС були предметом дослідження

© А. В. Шалагінова, 2013

Н. Б. Болотіної [3], М. Д. Бойка [4], М. І. Іншина [5], Л. Кінашук [6], О. В. Лаврінєнка [7], А. І. Суббота [8] та ін. Однак у науковій літературі практично не висвітлено питання судового захисту прав працівників ОВС на соціальне забезпечення. Крім того, на теперішній час у державі виникла необхідність удосконалення правового регулювання питань соціального забезпечення працівників ОВС, і це обумовлено зростанням кількості адміністративних справ у судах України за позовами працівників ОВС, пов'язаних із порушенням їх прав та інтересів у сфері соціального забезпечення.

Метою цієї статті є з'ясування спірних питань судової практики під час розгляду соціальних спорів за участю працівників ОВС, а також визначення шляхів удосконалення законодавства з метою подолання практичних проблем реалізації права працівників ОВС на судовий захист і забезпечення єдності підходів вирішення адміністративними судами справ означеної категорії.

Як наголошує А. І. Суббот, особливість соціального захисту працівників правоохоронних органів полягає в тому, що їх матеріальне становище не визначається лише розміром їхньої заробітної плати. Матеріально-економічний статус правоохоронців включає: грошове утримання; забезпечення речовим майном; продовольче забезпечення; матеріальну допомогу і премії; надання соціальних пільг [8, с. 71].

Основні питання соціального захисту працівників ОВС дістали конкретизації в Законі України «Про міліцію», який гарантує працівнику міліції соціальний захист, що включає в себе користування певними пільгами, отримання грошових компенсацій тощо. Так, ст. 22 вказаного Закону передбачає, що працівники міліції користуються пільгами під час розподілу житла, встановленні квартирних телефонів, влаштуванні дітей у дошкільні заклади, вирішенні інших питань соціально-побутового забезпечення в порядку, передбаченому законодавством України. Також працівникам міліції і членам їх сімей надається 50-процентна знижка з оплати житлової площі, комунальних послуг, а також палива у межах норм, встановлених законодавством. За працівниками міліції, звільненими зі служби за віком, хворобою або вислугою років, зберігається право на пільги за цим Законом, за умови, якщо середньомісячний сукупний дохід сім'ї в розрахунку на одну особу за попередні шість місяців не перевищує розміру доходу, який дає право на податкову соціальну пільгу в поряд-

ку, визначеному Кабінетом Міністрів України. Працівники органів внутрішніх справ і члени їх сімей, які проживають разом із ними, користуються безплатним медичним обслуговуванням у закладах охорони здоров'я Міністерства внутрішніх справ України. За працівниками органів внутрішніх справ, звільненими зі служби за віком, хворобою або вислугою років, зберігається право на обслуговування цими ж закладами [9]. Однак у випадках, коли держава не повною мірою виконує взяті на себе зобов'язання щодо надання соціальних гарантій працівникам ОВС, порушення їх законних прав викликає необхідність у зверненні до адміністративного суду.

Відповідно до ч. 1 ст. 17 КАС України, юрисдикція адміністративних судів поширюється на правовідносини, що виникають у зв'язку зі здійсненням суб'єктом владних повноважень владних управлінських функцій; ч. 2 цієї ж статті визначено категорії адміністративних справ, на які поширюється юрисдикція адміністративних судів. Вказаною нормою, зокрема, передбачено, що юрисдикція адміністративних судів поширюється на такі публічно-правові спори: 1) спори фізичних чи юридичних осіб із суб'єктом владних повноважень щодо оскарження його рішень (нормативно-правових актів чи правових актів індивідуальної дії), дій чи бездіяльності; 2) спори з приводу прийняття громадян на публічну службу, її проходження, звільнення з публічної служби; 3) спори між суб'єктами владних повноважень з приводу реалізації їхньої компетенції у сфері управління, у тому числі делегованих повноважень; 4) спори, що виникають з приводу укладання, виконання, припинення, скасування чи визнання нечинними адміністративних договорів; 5) спори за зверненням суб'єкта владних повноважень у випадках, встановлених Конституцією та законами України; 6) спори щодо правовідносин, пов'язаних з виборчим процесом чи процесом референдуму.

Спори з приводу соціального забезпечення працівників ОВС може бути віднесено як до спорів, передбачених п. 1 ч. 2 ст. 17 КАС України, так і до тих, що визначені п. 2 цієї ж статті. Тому в кожному конкретному випадку належить встановити, чи виник спір під час проходження служби в ОВС (наприклад, не було надано матеріальної допомоги у зв'язку з виходом у відпустку, а так само — у зв'язку з припиненням служби, тобто мало місце неправильне обчислення розміру пенсії тощо).

Слушною є думка фахівців-адміністративістів, які підкреслюють, що з припиненням

публічної служби не припиняється соціальний і правовий захист особи: зберігається право на матеріальне, побутове, пенсійне забезпечення; на захист інтересів у суді шляхом пред'явлення адміністративного позову. Спори, пов'язані з питаннями соціального забезпечення осіб, які припинили публічну службу, належать до спорів щодо оскарження рішень, дій чи бездіяльності відповідного суб'єкта владних повноважень [10, с. 450]. Разом із тим дискусійним залишається питання про визначення підсудності таких справ конкретному адміністративному суду, який має розглядати справу: окружному адміністративному суду чи місцевому загальному суду як адміністративному.

Як передбачено п. 4 ч. 1 ст. 18 КАС України, місцевим загальним судам, як адміністративним судам, підсудні всі адміністративні справи щодо спорів фізичних осіб із суб'єктами владних повноважень з приводу обчислення, призначення, перерахунку, здійснення, надання, одержання пенсійних виплат, соціальних виплат непрацездатним громадянам, виплат за загальнообов'язковим державним соціальним страхуванням, виплат і пільг дітям війни, інших соціальних виплат, доплат, соціальних послуг, допомоги тощо. Частиною 2 цієї ж статті визначено, що окружним адміністративним судам підсудні адміністративні справи, в яких однією зі сторін є орган державної влади, інший державний орган, орган влади Автономної Республіки Крим, обласна рада, Київська або Севастопольська міська рада, їх посадова чи службова особа, крім випадків, передбачених цим Кодексом, і крім справ із приводу їхніх рішень, дій чи бездіяльності у справах про адміністративні проступки і справ, які підсудні місцевим загальним судам як адміністративним судам.

У справах за зверненням працівника ОВС однією зі сторін (відповідачем, співвідповідачем) може виступати відповідний орган внутрішніх справ (Головне управління МВС в області, міський, районний відділ МВС), який є органом державної влади. При цьому предметом спорів може бути не лише стягнення недоплачених соціальних виплат, але й пов'язані з ними спори, а саме: скасування наказів щодо призначення виплат, оскарження дій щодо невивади довідки про наявність пільг та ін. Як свідчить практика, питання підсудності вирішуються адміністративними судами неоднозначно, наслідком чого є повернення позовної заяви позивачеві (працівнику ОВС, який звернувся до суду) з підстав неподсудності справи (п. 6 ч. 3 ст. 108 КАС України).

Наприклад, Львівський окружний адміністративний суд ухвалою від 24 грудня 2012 р. повернув позивачеві позовну заяву до Червоноградського МВ ГУ МВС України у Львівській області Я. В. Грищика, в. о. начальника фінансового сектора Червоноградського МВ ГУ МВС України у Львівській області Кутерещина Г. М., Головного управління МВС України у Львівській області, Головного управління Пенсійного фонду України у Львівській області про визнання протиправними дій щодо непроведення обов'язкового грошового нарахування до пенсійних грошових виплат із врахуванням щомісячних і щорічних доплат за роботу в нічний час у розмірі 211,67 грн, зобов'язання здійснити перерахунок пенсії із врахуванням доплати за роботу в нічний час, і в подальшому здійснювати виплату пенсії в цілому щомісячно в сумі 1918,90 грн, оскільки даний спір підсудний місцевому загальному суду як адміністративному [11].

Як інший приклад, Одеський окружний адміністративний суд розглянув по суті позов, в якому позивач, з урахуванням уточнених позовних вимог, просив суд визнати протиправними дії ГУ МВС України в Одеській області щодо подання до ГУПФ України в Одеській області документів для здійснення перерахунку пенсії, визнати протиправною бездіяльність ГУ МВС України в Одеській області щодо неподання документів по перерахунку пенсії, зобов'язати ГУ МВС України в Одеській області здійснити виплату грошового забезпечення за час тимчасової непрацездатності у розмірі 17 074,37 грн, компенсації втрати доходу у зв'язку з невплатою грошового забезпечення за час тимчасової непрацездатності у розмірі 11 545,45 грн, стягнути з Головного управління Міністерства внутрішніх справ України в Одеській області моральну шкоду 50 000 грн, зобов'язати Головне управління Пенсійного фонду України в Одеській області здійснити перерахунок пенсії. Суд 17 грудня 2012 р. прийняв постанову, якою частково задовольнив позовні вимоги позивача (в частині зобов'язання здійснити перерахунок пенсії) [12].

Тобто в обох випадках до судів звернулись працівники ОВС з вимогами, пов'язаними зі здійсненням соціальних (пенсійних) виплат. Однак у першому випадку окружний адміністративний суд повернув позовну заяву, оскільки справа підсудна місцевому загальному суду, а в другому випадку — розглянув справу і прийняв постанову по суті позовних вимог. Зазначене, на нашу думку, свідчить про неоднорідність судо-

вої практики, що обумовлює необхідність врегулювання питань підсудності даної категорії спорів шляхом надання відповідного висновку Верховним Судом України, який, з огляду на положення ст. 244-2 КАС України, був би обов'язковим для всіх судів України.

Слід зауважити, що такий висновок викладається Верховним Судом України у рішенні, прийнятому за результатами розгляду заяви про перегляд судового рішення з мотивів неоднакового застосування судом (судами) касаційної інстанції одних і тих самих норм матеріального права у подібних правовідносинах. Тобто рішення судів у подібних справах зазначеної категорії має бути розглянуто в касаційній інстанції (Вищому адміністративному суді України), в яких касаційний суд має дійти різних висновків, і тільки після цього таке рішення, за наявності відповідних заяв, може бути допущено до перегляду Верховним Судом України. Разом із тим станом на теперішній час такі висновки Верховного Суду України відсутні, і наразі навряд чи можна очікувати на їх надання найближчим часом, оскільки питання про це не розглядалося.

У науковій юридичній літературі неодноразово висловлювалися думки на користь необхідності видання відповідних роз'яснень для судів. Як твердить М. І. Цуркан, процесуальний механізм забезпечення єдності правозастосування потребує законодавчого врегулювання шляхом офіційного визнання судового прецеденту та запровадження реальної юридичної відповідальності публічних осіб за відхилення від судової практики Верховного Суду України або повернення до рекомендаційного характеру рішень цього суду [13, с. 38]. З урахуванням того, що на теперішній час інститут судового прецеденту у справах, що розглядаються судами України, відсутній, на нашу думку, розв'язання окресленої проблеми вбачається можливим шляхом надання роз'яснення зі спірних питань Вищим адміністративним судом України судам нижчих ланок у формі інформаційних листів. При цьому має бути враховано, що окружним адміністративним судам підсудні спори, що виникають під час проходження публічної служби (стягнення недоотриманих сум допомоги на оздоровлення до відпустки, визнання протиправними дій по ненаданню передбачених законом пільг, компенсацій та ін.), а місцевим загальним судам як адміністративним — спори, що виникають з приводу ненадання таких соціальних виплат вже після припинення відносин публічної служби (зокрема стягнення доплат до пенсії тощо).

На нашу думку, проблема визначення підсудності спорів цієї категорії породжується наявністю протиріч у процесуальному законодавстві, а вирішується вона вже після надходження справи до суду. Однак певні неузгодженості норм спеціального законодавства, що регулюють питання соціального забезпечення працівників ОВС, породжують спір ще до надходження справи до суду та є підставою для пред'явлення позовних вимог. Аналіз судової практики Донецького окружного адміністративного суду свідчить про те, що значну частину справ у досліджуваній сфері складають спори про: визнання неправомірною відмови ОВС у видачі довідки на право користування пільгами; про відшкодування недоотриманої матеріальної допомоги на оздоровлення; про стягнення грошової компенсації замість форменого обмундирування, середнього заробітку за час затримки виплат, належних працівникові при звільненні.

Заслужовує на увагу постанова Донецького окружного адміністративного суду від 24 травня 2011 р. у справі № 2а/0570/4695/2011 про стягнення грошової компенсації замість форменого обмундирування, середнього заробітку за час затримки виплати коштів, що належать працівникові при звільненні, якою суд відмовив у задоволенні позовних вимог працівника ОВС до Головного управління Міністерства внутрішніх справ України в Донецькій області, Красноармійський міський відділ (з обслуговування міста Красноармійськ і Красноармійського району) Головного управління Міністерства внутрішніх справ України в Донецькій області. Відмову у позовних вимогах про стягнення середнього заробітку суд мотивував тим, що листом Верховного Суду України від 23 березня 1998 р. № 1-5/82 роз'яснено, що проходження служби в органах внутрішніх справ регулюється не Кодексом законів про працю України, а законодавством про ці органи, у тому числі Законом України «Про міліцію», Положенням про проходження служби рядовим і начальницьким складом органів внутрішніх справ України, затвердженим Постановою Кабінету Міністрів України від 29 липня 1991 р. № 114, Законом України «Про Дисциплінарний статут органів внутрішніх справ України» від 22 лютого 2006 р., якими не передбачено виплати середнього заробітку за час затримки у розрахунках.

Стосовно позовних вимог про стягнення грошової компенсації замість форменого обмундирування суд, із посиланням на вимоги

Положення про забезпечення речовим майном осіб начальницького і рядового складу органів внутрішніх справ і військовослужбовців внутрішніх військ МВС України, затвердженого наказом МВС України № 1489 від 05 грудня 2003 р., зазначив, що особам, звільненим у запас, видається належне на день звільнення обмундирування, або виплачується грошова компенсація за нього. Особам, які звільняються без права носіння форми одягу, виплачується тільки грошова компенсація. Проте наказом Міністерства внутрішніх справ України № 325 від 22 липня 2010 р. вищезазначений наказ було скасовано як такий, що не подавався на державну реєстрацію. Тобто на момент звільнення позивача виплату грошової компенсації за речове майно під час звільнення з органів внутрішніх справ було, відповідно, також скасовано [14].

Аналіз судових рішень у справах зазначеної категорії свідчить про наявність окремих нерозв'язаних проблем, кожна з яких може стати підґрунтям для виникнення спорів, зокрема: 1) невідповідність підзаконних нормативно-правових актів закону; 2) недостатнє бюджетне фінансування на здійснення належних працівникам ОВС виплат; 3) відсутність норм законодавства, що регулюють спірні відносини, внаслідок яких суд користується роз'ясненнями вищих судових інстанцій; 4) скасування раніше встановлених гарантій, що звужує права працівників ОВС на отримання компенсацій. Для подолання зазначених проблемних чинників може бути запропоновано внесення відповідних змін до законодавства, де було б передбачено обов'язковість надання легітимних роз'яснень чинних норм або проведення їх правової експертизи. Щодо останнього, то цей шлях вбачається навіть більш економічним і практично виправданим, а висновки правової експертизи стосовно положень законодавчих і підзаконних нормативно-правових актів, які роз'яснюють питання діяльності ОВС і особливості розгляду судами окремих спорів з цього приводу, для забезпечення їх доступності можуть публікуватися в офіційних виданнях, орієнтованих на працівників судової сфери.

Щодо запропонованих змін до чинного законодавства, то може бути запропоновано узгодження норм п. п. 64 та 65 Положення про проходження служби рядовим і начальницьким складом органів внутрішніх справ привести у відповідність з абз. 7 ст. 22 Закону України «Про міліцію» шляхом її доповнення після слів «За працівниками міліції, звільненими зі служби...»

словами «...у запас або у відставку» й далі за текстом. Таким чином, вказана стаття Закону буде мати такий вигляд: «За працівниками міліції, звільненими зі служби у запас або у відставку за віком, хворобою або вислугою років, зберігається право на пільги за цим Законом за умови, якщо середньомісячний сукупний дохід сім'ї в розрахунку на одну особу за попередні шість місяців не перевищує величини доходу, який дає право на податкову соціальну пільгу в порядку, визначеному Кабінетом Міністрів України».

Також пропонуємо доповнити диспозицію ст. 22 Закону України «Про міліцію» нормою стосовно виплати працівникам ОВС грошової компенсації за неотримане речове майно при звільненні з органів внутрішніх справ, і передбачити, що «працівникам міліції, які звільняються у запас або відставку із правом носіння форменого одягу, видається належне на день звільнення обмундирування або виплачується грошова компенсація за нього, а у разі звільнення зазначених осіб без права носіння форми одягу — виплачується тільки грошова компенсація в порядку, затвердженому Міністерством внутрішніх справ України».

Стосовно подолання неврегульованості можливості виплати середнього заробітку за час затримки розрахунку при звільненні працівника ОВС, то доводиться констатувати, що в цьому випадку спеціальними нормативно-правовими актами такої виплати не передбачено, тоді як Кодекс законів про працю України відповідну виплату встановлює. Як було зазначено вище, служба в ОВС не може розглядатись як трудові відносини між працівником і роботодавцем у розумінні Кодексу законів про працю України, оскільки вона є публічною службою, проходження якої не регулюється трудовим законодавством. Однак наявність зазначеної норми в законодавстві, як свідчить судова практика, суттєво погіршує становище звільненого працівника ОВС у разі затримки у виплаті належних йому грошових коштів. При цьому жодним положенням законодавства не встановлено відповідальності посадових осіб органа внутрішніх справ у разі затримки розрахунку при звільненні працівника. Отже, у даному випадку є доцільним доповнити ст. 19 Закону України «Про міліцію» положеннями про право працівника міліції на отримання в день звільнення належних йому сум грошового забезпечення та відповідних компенсацій, а також про відповідальність посадових осіб, винних у затримці розрахунку.

Також підкреслимо, що *обсяг бюджетного фінансування, на недостатність якого зважають як на причину невиплати чи виплати не в повному обсязі працівнику міліції належних йому сум грошових коштів, не може вважатися підставою для невиконання взятих державою на себе зобов'язань*, — на це також неодноразово звертав увагу Європейський суд із прав людини. Так, у справі «Сук проти України» суд встановив порушення державою статті 1 Протоколу № 1 до Конвенції (захист власності), вказавши, що відсутність коштів не може бути підставою для недотримання своїх зобов'язань, у зв'язку з чим відмова національних органів у праві заявника на виплати, передбачені законодавством, є свавільною й такою, що не ґрунтується на законі [15]. Відповідно до ст. 13 Закону України «Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини» орган, відповідальний за забезпечення представництва України в Європейському суді з прав людини та координацію виконання його рішень, зобов'язаний вживати заходів щодо виконання рішень Європейського суду з прав людини, зокрема, шляхом внесення змін до чинного законодавства і практики його застосування [16]. Отже, відсутність належного бюджетного фінансування на здійснення виплат працівникам ОВС (грошової допомоги на оздоровлення) не може бути підставою для відмови в їх здійсненні. Зазначене питання може бути вирішено на законодавчому рівні виключно під час ухвалення Закону України «Про Державний бюджет України» на відповідний рік, або ж внесення до нього відповідних змін.

Підсумовуючи вищевикладене, доходимо висновку про наявність як у діяльності ОВС, так і в судовій практиці широкого кола невирішених питань, які постають під час розгляду спорів у сфері соціального забезпечення працівників ОВС. Різноманітність таких проблемних питань, своєю чергою, спричиняє неоднозначність підходів під час розгляду подібних категорій спорів. Серед таких питань, зокрема, може бути названо підсудність адміністративних справ окружним адміністративним судам і місцевим загальним судам, невідповідність норм підзаконних нормативно-правових актам нормам закону (або ж взагалі відсутність норм права, що регулюють певні відносини) — тобто проблеми, що об'єктивно потребують вжиття заходів щодо вдосконалення спеціального законодавства, роз'яснення вже існуючих положень, а також забезпечення неухильного виконання

вимог закону з боку держави. З урахуванням наявної неоднозначності судової практики під час розгляду спорів проаналізованої категорії перспективами подальших досліджень можуть бути окремі питання застосування адміністративного законодавства під час розгляду судами таких спорів з метою досягнення єдності підходів до подолання наявних суперечностей.

Список використаних джерел

1. Рішення Конституційного Суду України від 06 липня 1999 р. № 1-16/99 у справі за конституційними поданнями Міністерства внутрішніх справ України і Міністерства фінансів України щодо офіційного тлумачення положень частини шостої статті 22 Закону України «Про міліцію» та частини сьомої статті 22 Закону України «Про пожежну безпеку» // Офіційний вісник України. — 1999. — № 27. — Ст. 177.
2. Кодекс адміністративного судочинства України : Кодекс України від 06 липня 2005 р. // Урядовий кур'єр. — 2005. — № 8. — Ст. 153.
3. Болотіна Н. Б. Право соціального захисту: становлення і розвиток в Україні : монографія / Н. Б. Болотіна. — К. : Знання, 2005. — 381 с.
4. Бойко М. Д. Право соціального забезпечення України : навч. посіб. / М. Д. Бойко. — К. : Олан, 2004. — 312 с.
5. Іншин М. І. Деякі аспекти правового регулювання соціального захисту працівників, які вивільнюються з системи органів внутрішніх справ / М. І. Іншин // Бізнес-інформ. — 1998. — № 7. — С. 53–60.
6. Кінашук Л. Основні засади підвищення соціального захисту в органах внутрішніх справ України (цивільно-правовий аспект) / Л. Кінашук // Юридичний журнал. — 2006. — № 11. — С. 47–54.
7. Лавріненко О. В. Сучасні проблеми захисту трудових прав атестованого персоналу ОВС України під час вирішення індивідуальних службово-трудова спорів : монографія / О. В. Лавріненко. — Донецьк : Донецький юридичний інститут ЛДУВС, 2006. — 304 с.
8. Суббот А. І. Проблеми соціального захисту працівників правоохоронних органів як ключового фактора забезпечення їх безпечної діяльності / А. І. Суббот // Бюлетень Міністерства юстиції України. — 2012. — № 12. — С. 69–76.
9. Про міліцію : Закон України від 20.12.1990 р. № 565-XII // Відомості Верховної Ради УРСР. — 1991. — № 4. — Ст. 95.
10. Адміністративне судочинство України : підручник / О. М. Пасенюк (кер. авт. кол.), О. Н. Панченко, В. Б. Авер'янов (та ін.) ; за заг. ред. О. М. Пасенюка. — Київ : Юрінком Інтер, 2009. — 672 с.
11. Ухвала Львівського окружного адміністративного суду від 24.12.2012 р. у справі № 2а-10798/

12/1370 / Єдиний державний реєстр судових рішень № 28300402 [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://reyestr.court.gov.ua/Review/28300402>.

12. Постанова Одеського окружного адміністративного суду від 17.12.2012 р. у справі № 2а/1570/8165/2011 / Єдиний державний реєстр судових рішень № 28101616 [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://reyestr.court.gov.ua/Review/28101616>.

13. Цуркан М. І. Забезпечення єдності правозастосування вищими судовими органами України / М. І. Цуркан // Вплив адміністративного судочинства на розвиток публічного права в Україні : зб. наук. ст. / за заг. ред. Темкіжева І. Х. — Київ : Юрінком Інтер, 2012. — 272 с.

14. Адміністративна справа № 2а/0570/4695/2011 [Постанова] // Арх. ДОАС. Д. 2а/0570/4695/2011.

15. Рішення Європейського суду з прав людини у справі «Сук проти України» [Електронний ресурс]. — Режим доступу : http://court.gov.ua/sud0190/about/sudova_praktyka/SUK.

16. Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини : Закон України від 23.02.2006 р. № 3477-IV // Відомості Верховної Ради України. — 2006. — № 30. — Ст. 260.

Стаття надійшла до редакції 18.01.2013 р.